

лише вони самі. Однак довго система не може перебувати в стані хаосу. Поступово в системі, що є в стані правового хаосу, виробляються нові норми, які за своєю природою є звичайними нормами і починають відігравати роль параметрів порядку. Система переходить у стійкий стан. Це один з можливих варіантів розвитку подій. Проте оскільки цей процес досить тривалий та однозначно не детермінований, можливе навіть повне знищення відповідної соціальної системи. Тому не доцільно без потреби змінювати чинні норми права, оскільки кожна їх зміна вносить нестабільність у систему правового регулювання.

Вимога системності. Ця вимога означає те, що під час здійснення правового регулювання потрібно зважати на те, що суспільні відносини, які входять до предмета правового регулювання, є системою. Вони взаємодіють, взаємопов'язані і взаємозумовлені. Наприклад, відносини купівлі-продажу пов'язані з відносинами власності, трудо-

ві відносини пов'язані з відносинами щодо обов'язкового пенсійного страхування, виробничі відносини пов'язані з відносинами щодо захисту довкілля тощо.

Вимога системності передбачає, що в ході проектування законів та інших нормативно-правових актів має бути враховано системні зв'язки норм права. Якщо ігнорувати вимогу системності, то право може не досягти того результату, на який розраховував законодавець, як наслідок, можливі помилки й суперечності у правовому регулюванні.

Висновки. Вимоги, які висуваються до правового регулювання, демонструють шляхи підвищення ефективності впливу правових норм на поведінку суспільних відносин. При цьому під вимогами правового регулювання варто розуміти вироблені конкретним суспільством положення, зумовлені особливостями об'єкта і предмета регулювання, яким повинна відповідати система джерел права, щоб правове регулювання було якомога ефективнішим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Власенко Н. А., Назаренко Т. Н. Неопределенность в праве: понятие и формы / Н. А. Власенко, Т. Н. Назаренко // Государство и право. – 2007. – № 6. – С. 5–12.
2. Исаков В. Б. Правовое регулирование и юридические факты / В. Б. Исаков // Правоведение. – 1980. – № 5. – С. 34–37.
3. Исаков В. Б. Правовое регулирование и юридические факты / В. Б. Исаков // Правоведение. – 1980. – № 5. – С. 34–37.
4. Малько А. В. Стимулы и ограничения в праве / А. В. Малько. – М.: Юристъ, 2004. – 250 с.
5. Общая теория государства и права: акад. курс : в 3 т. / отв. ред. проф. М. Н. Марченко. – Изд. 2, перераб. и доп. – М.: Зерцало-М, 2002. – Т. 1. – 528 с.
6. Проблемы общей теории государства и права : учеб. для вуз. / под ред. В. С. Нерсесянца. – М.: Норма–ИНФРА-М, 2001. – 832 с.
7. Абрамова А. А. Эффективность механизма правового регулирования : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. А. Абрамова. – Красноярск, 2006. – 23 с.
8. Ветютнев Ю. Ю. Синергетика в праве / Ю. Ю. Ветютнев // Государство и право. – 2002. – № 4. – С. 64–69.
9. Хакен Г. Можем ли мы применять синергетику в науках о человеке? / Герман Хакен // Синергетика и психология. – М., 2000. – Вып. 2. – 132 с.

УДК 340.111.5:342.721 (477)

ІНФОРМАЦІЙНА ПРИВАТНІСТЬ: ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ INFORMATION PRIVACY: LEGISLATIVE REGULATION AND PERSPECTIVES

Михайленко І.В.,
молодший науковий співробітник
Національної академії правових наук України

У статті розглядаються основні положення законодавчого регулювання інформаційної приватності. Зокрема, досліджено зміни та доповнення до Закону України «Про захист персональних даних».

Ключові слова: інформаційна приватність, обробка персональних даних, права суб'єктів персональних даних.

В статье рассматриваются основные положения законодательного регулирования информационной приватности. В частности, исследованы изменения и дополнения к Закону Украины «О защите персональных данных».

Ключевые слова: информационная приватность, обработка персональных данных, права субъектов персональных данных.

The article considers the main provisions of the legislative regulation of the informational privacy. In particular, the amendments and additions to the Law of Ukraine «On the protection of personal data».

Key words: informational closeness, the processing of personal data, the rights of subjects of personal data.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство досить часто називають інформаційним, в якому інформація стала визначальним ресурсом, іноді більш значимим, ніж природні та трудові. Технологічним підґрунтям такого суспільства стали не індустріальні, а інформаційні та телекомунікаційні технології, використання яких відкриває вільний доступ до будь-якого джерела інформації. Остання стала продуктивною силою і товаром, який продається і купується, одночасно будучи засобом захисту й нападу у відстоюванні як державних, так і особистих інтересів. Все більше проявляється дисбаланс між техніко-технологічним світом та світом духовних цінностей людини, її приватним життям. Як наслідок, нагальною проблемою стало забезпечення інформаційної приватності – **права людини визначати ким, коли, з якою метою та яким чином інформація про неї буде використовуватися іншими особами.**

Стан дослідження. В Україні дослідженню окремих питань захисту персональних даних присвячені роботи українських вчених О. Баранова [1], Ю. К. Базанова, В. М. Брижка [2], В. Гавловського [3], Р. Калюжного [4], Р. Романова [5], В. Цимбалюка, М. Швеця [6] та інших, які на підставі комплексного та системного аналізу намагалися дослідити правові засоби забезпечення права людини на інформаційну приватність.

Метою статті є подальше розкриття змісту інформаційної приватності та оцінка сучасного рівня дотримання міжнародно-правових норм стосовно зазначеного права в законодавстві України.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток інформаційного суспільства призвів до того, що з кожним роком спостерігається зростання таких порушень, які науковці називають «крадіжкою особистості» (англ. *Identity*

theft). Це злочини, при яких незаконно використовуються персональні дані людини для отримання матеріального зиску. Згідно Javelin Strategy і дослідженню «2011 Identity Fraud Survey Report» втрати жертв «крадіжок особистостей» збільшилися досить істотно, тому що хакери перейшли до більш жорстких атак, використовуючи нові методи захоплення акантів. Як зазначає Джеймс Ван Дайк, президент і засновник Javelin «Ми спостерігаємо все більше випадків крадіжок персональних даних і все менше простих маніпуляцій з картами. Замість простої крадіжки номера кредитної карти і здійснення одноразової операції ми бачимо, що злочинці відкривають нові аккаунти для оформлення позик, кредитних карт і інших сервісів, і такий тип обману набагато дорожче і складніше виявити» [7]. Відповідно, для збереження та захисту прав особи у світі з новітніми технологіями необхідні нові ідеї, норми, які б допомагали людині бути Людиною вільною від надкуклового втручання.

Вітчизняними законодавцями прийнято низку нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в цій сфері. Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [8] визначено, що одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя. Тому держава зобов'язана постійно піклуватися про своєчасне створення, належне функціонування і розвиток інформаційних систем, мереж, банків і баз даних у всіх напрямках інформаційної діяльності.

Результатом впровадження Основних засад розвитку інформаційного суспільства стало масове створення баз даних, що містять особисту інформацію про конкретних суб'єктів, а процес її отримання згодом перетворився на окремий бізнес, метою якого став збір, обробка та поширення персональних даних на комерційних засадах.

Протиправне розповсюдження персональних даних наносить шкоду як особі (стають доступними відомості, що відносяться до інформації обмеженого розповсюдження), так і державі (яка, декларуючи захист інформації і відповідальність за її порушення, насправді не може захистити своїх громадян від злочинних посягань) [9, с. 85]. В окремих випадках це пояснюється відсутністю базових понять у новій для суспільства сфері.

З метою усунення прогалин з цього питання у національному законодавстві було прийнято Закон України «Про захист персональних даних». Ще до набрання чинності цей закон був підданий гострій критиці деяких правозахисних, медійних організацій та бізнесу, зокрема у Федерації профспілок України заявляли, що практика застосування закону «Про захист персональних даних» показала наявність у документі прогалин, які роблять неможливим безумовне виконання його норм [10].

З набуттям чинності 20 грудня 2012 року змін до Закону України «Про захист персональних даних», процес обробки персональних даних було спрощено, зокрема скасована необхідність дотримання низки «непрактичних» процедур при обробці персональних даних. Так, запроваджені зміни звільняють від обов'язку реєстрації баз персональних даних, якщо вони пов'язані із забезпеченням та реалізацією трудових відносин, а також стосуються членів громадських, релігійних організацій, професійних спілок, політичних партій. Водночас, якщо бази персональних даних все ж підлягають реєстрації, то володільцю відповідної бази доведеться вказати додатково про склад персональних даних, які обробляються, інформацію про третіх осіб, яким передаються персональні дані та ін-

формацію про трансграничну передачу персональних даних. При цьому Державна служба захисту персональних даних звільнена від обов'язку повідомляти про факт отримання заяви про реєстрацію відповідної бази, а сама реєстрація може затягнутися до 30 робочих днів.

Серед суттєвих змін закону слід відзначити зміну форми згоди суб'єкта персональних даних – відтепер це добровільне волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) щодо надання дозволу на обробку її персональних даних у формі, що дає змогу зробити висновок про її надання. Таким чином, нещодавно діюча вимога законодавства щодо отримання згоди суб'єкта персональних даних виключно у документованій (зокрема, письмовій) формі, відтепер розглядається як альтернатива і не є обов'язковою. Також із закону було **вилучено** право не повідомляти особу, у випадку збирання даних з відкритих джерел, зникли важливі положення щодо відкритості (за певними винятками) даних фізичної особи, яка претендує зайняти чи займає виборну посаду (у представницьких органах) або посаду державного службовця першої категорії. Відтак, закон про захист персональних даних вступає у колізію зі Законом України «Про доступ до публічної інформації» та Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції».

Серед нових підстав для обробки персональних даних, окрім існуючої згоди суб'єкта і дозволу на підставі закону з'явилися нові, а саме – **укладення та виконання правочину, стороною якого є суб'єкт персональних даних або який укладено на користь суб'єкта персональних даних чи для здійснення заходів, що передують укладенню правочину на вимогу суб'єкта персональних даних, а також необхідність захисту законних інтересів володільців персональних даних, третіх осіб, крім випадків, коли суб'єкт персональних даних вимагає припинити обробку його персональних даних та потреби захисту персональних даних переважають такий інтерес**. Останнє положення є корисним для тих, хто збирає і поширює інформацію, що становить суспільний інтерес. Однак особа, чий персональні дані збираються іншою особою, має бути повідомлена або в момент збирання або, у випадках вчинення правочину, захисту життєво важливих інтересів, захисту законних інтересів цієї особи або інших осіб, обробки на підставі закону, протягом 10 робочих днів з дня збору таких даних.

Змінами до закону було розширено перелік прав суб'єктів персональних даних, відтепер суб'єкт персональних даних має право: 1) знати про місцезнаходження персональних даних, місцезнаходження та/або місце проживання (перебування) володільця чи розпорядника персональних даних або дати відповідне доручення щодо отримання цієї інформації уповноваженим ним особам, крім випадків, встановлених законом; 2) отримувати інформацію про умови надання доступу до персональних даних, зокрема інформацію про третіх осіб, яким передаються його персональні дані; 3) на доступ до своїх персональних даних; 4) отримувати не пізніше як за тридцять календарних днів з дня надходження запиту, крім випадків, передбачених законом, відповідь про те, чи зберігаються його персональні дані у відповідній базі персональних даних, а також отримувати зміст його персональних даних, які зберігаються; 5) пред'являти вмотивовану вимогу володільцю персональних даних із запереченням проти обробки своїх персональних даних; 6) пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником персональних даних, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними; 7) на захист своїх персональних даних від незаконної обробки та випадкової втрати, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від надання відомостей, що є недостовірними

чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи; 8) звертатися із скаргами на обробку своїх персональних даних до органів державної влади та посадових осіб, до повноважень яких належить забезпечення захисту персональних даних, або до суду; 9) застосовувати засоби правового захисту в разі порушення законодавства про захист персональних даних; 10) вносити застереження стосовно обмеження права на обробку своїх персональних даних під час надання згоди; 11) відкликати згоду на обробку персональних даних; 12) знати механізм автоматичної обробки персональних даних; 13) на захист від автоматизованого рішення, яке має для нього правові наслідки.

Намагаючись покращити стан захищеності персональних даних Кабінет Міністрів пропонує наділити Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини повноваженнями здійснювати контроль за дотриманням законодавства у сфері захисту персональних даних. Відповідний законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень системи захисту персональних даних» [11] від 21.02.2013 р., № 2282-1 було зареєстровано Верховною Радою України. Як зазначено у пояснювальній записці до проекту, його метою є забезпечення конституційного права особи на невтручання в приватне життя шляхом належного захисту персональних даних за допомогою встановлення ефективної системи державного контролю у цій сфері відповідно до міжнародних стандартів. Завданнями – визначення правових засад діяльності органу державного контролю у сфері захисту персональних даних з незалежним статусом, створення належної інституційної системи захисту персональних даних в Україні, встановлення додаткових механізмів захисту персональних даних.

Законопроект пропонується покласти функції органу державного контролю у сфері захисту персональних даних на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини як орган, що має достатній рівень незалежності від органів виконавчої влади та інших державних органів для належного виконання відповідних обов'язків. Уповноваженого пропонується наділити такими повноваженнями: звертатися з пропозиціями до Верховної Ради України,

Президента України, Кабінету Міністрів України, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо прийняття або внесення змін до нормативно-правових актів з питань захисту персональних даних. У випадку встановлення порушення законодавства про захист персональних даних Уповноважений згідно законопроект наділяється повноваженнями складати протоколи про притягнення до адміністративної відповідальності та направляти їх до суду у випадках, встановлених законом.

Також Омбудсмен матиме право організувати та забезпечувати взаємодію з іноземними суб'єктами відносин, пов'язаних із персональними даними; надавати допомогу центральним органам виконавчої влади при виконанні Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до неї, інших міжнародних договорів України з питань міжнародної співпраці у сфері захисту персональних даних. На додачу Омбудсмен складатиме переліки країн, що забезпечують належний захист персональних даних. Також щороку Уповноважений готуватиме та оприлюднюватиме щорічну доповідь про стан дотримання законодавства про захист персональних даних у державі. Крім того, цим же законопроектом, уряд пропонує передати функції державної реєстрації баз персональних даних Державній реєстраційній службі, а Міністерство юстиції продовжуватиме виконувати функції головного органу в системі центральних органів виконавчої влади, забезпечивши формування та реалізацію державної політики у сфері захисту персональних даних.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що право людини на недоторканність приватного життя передбачає правовий захист відомостей про неї, при якому об'єктом правовідносин є персональні дані. Наразі проблемним залишається питання впорядкування суспільних інформаційних відносин у сфері захисту персональних даних. Це, з одного боку, пов'язано з прагненням використовувати персональні дані у державних та корпоративних інтересах, а з іншого – бажанням максимально захистити права на недоторканність приватного життя людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Баранов А. А., Брыжко В. М., Базанов Ю. К. Права человека и защита персональных данных / А. А. Баранов, В. М. Брыжко, Ю. К. Базанов. – Х. : ХПГ–Фолио, 2000. – 280 с.
2. Брижко В. М. Правовий механізм захисту персональних даних : монографія / за заг. ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного. – К. : Парламентське видавництво, 2003. – 120 с.
3. Гавловский В., Швець М., Калюжный Р., Цимбалюк В. Новые технологии и информационное законодательство / В. Гавловский, М. Швець, Р. Калюжный, В. Цимбалюк // – К. : Юрид. практика. – 2001. – № 19 (177).
4. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії і практики : монографія / за ред. Р. А. Калюжного, В. О. Шамрая. – К. : АДПС України, 2002. – 296 с.
5. Романов Р. Громадянин і держава: сучасні проблеми ідентифікації особи в Україні. / Р. Романов. – Х. : Свобода висловлювань і приватність, 1999. – № 3–4.
6. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права / за заг. ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного. – Ужгород : «ІВА», 2003. – 240 с.
7. Жертви крадіжок персональних даних терплять більше збитків, ніж раніше [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bezpeka.com/ua/news/2011/02/10/Javelin-Fraud-Survey-Report.html>.
8. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р., № 537-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
9. Трофимов О. И., Горев А. И. О правовой охране баз данных / О. И. Трофимов, А. И. Горев // Гос-во и право. – 2008. – № 6. – С. 79–87.
10. Закон України про захист персональних даних набрав чинності з 1 липня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/s-1-iyulya-vstupil-v-silu-zakon-zashchite-personalnyh-dannyh-04072012193500>.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень системи захисту персональних даних : Проект закону України від 21.02.2013 р., № 2282-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45832.